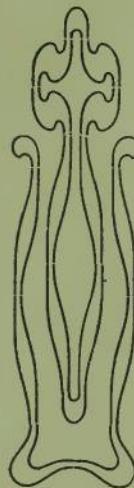

Д. Світовик.

ВІДРОДЖЕНЕ УКРАЇНИ

Ціна 10 ц.

Торонто, 1918.
Накладом і з друкарні «Робітничого Слова».

Ukrainian Labour Press
330 Queen St. W.
Toronto, Ontario, Canada

Відроджене України.

(Етапи Українського Визвольного Руху.)

Нї не спиня́ть серця втрати,
Не убю́ть найкраси́ших сил,
Грім вро́жої гармати
Не зляка́є буйни́х крил!
Коли будем всі́ бояти́сь,
Хто́ж заступи́ть рідни́й край?
П. Грабовський.

Вступ.

(1773--1876)

Найтемніші роки в історії України се роки кінця XVIII і першої половини XIX століття. По 1773 році, по запровадженню царицею Катериною ІІ панщини на Україні, по знищенню Запорожської Січі, тої остатньої фортеци українського демократизму — царат міг гордо піднести свою мармизу і сказати собі, що він покінчив вже з тим вічно неспокійним народом.

Повитий в кайдни кріпацтва, під нагаєм своєї власної козацької та московської шляхти, а на Правобережжу їй польської — український хлібороб здавалось забув свою ідею «Вільної України без хлопа і пана» і покірливо постелився під ноги ворогів своїх.

По сотках років боротьби, то стародавньої князівської, половоцької, татарської, то потім цілих століть козацьких заворушень — на Україні запанувала нарешті реакція. Нарід хтів відпочити, хоч і в кайданах панщини, але відпочити.

Сим знесилем люду користались як шляхта, так і царат. Царат йшов на Україну з цілою системою москалізовання, козацькі перевертні (новоспечене «дворянство») ради приймали чужу мову і пнялись всіма силами зробити на Україні великий поділ на «панів» і «людей».

* Колись за Гетьманщини українська культура ширилася і на Московщину, тепер московський абсолютизм пильно викорчовував ту культуру на Україні. Понижено школи, друкарні, заборонено навіть вживанє української мови в церковних проповідях. А українське «дворянство», діставши доступ до найвищих урядів навіть у Петербурзі, ще допомагало тому нищеню. Що не добавив наїздник, то показували йому рідні ренегати.

Та не проминуло й 30 років тої реакції, а вже знов Україна заворушилась, і той рух чим близше до нашого часу, тим все більшає і більшає, аж поки в 1905 році не вибухає полум'ям революції, революції хоч і не національної, але котра мала в собі зародки і національного визволу українського народу.

По здушенню сего розруху українська енергія, немов затайна іскра, жевріє собі під попелом реакції, щоб вибухнути не сподівано на цілий сьвіт і проголосити свою «несвою» Україну вільною республикою.

Перші прояви протесту на Україні приходять з самого серця підяремного люду.

Рух гайдамацтва і розбійників.

Гуркуша на Полтавщині, Кармелюк на Київщині, Довбуш в Галичині і тисячі менші знаних, або й невідомих розбійників-протестантів, котрі різали панів, палили їхні двори, розбивали відділи війська і поліції, несучи пімсту панам за муки та образи поневоленого люду і самих себе.

Сей рух, «рух з низу» тягнеться червоною стяжкою через усей сей час, про котрий пишемо. Його можна назвати «хлопським рухом», природним рухом, протестом панцизняних рабів проти гнету кріпацтва. Сей рух на своїм шляху часом вибухає яскравим полум'ям. Чи не чудовий образ mestників за кріпаків дають нам Довбуш або Кармелюк? Чи не величою духу народного обуреня являється ся повстанє хлопів на Київщині в 1854-55 роках, коли царат був примушений післати на чигиринських повстанців цілу армію під комендою генерала Гро-

меки? Нарід вийшов на військо, з сокирами, ціпами та косами, і в темну нічку вибив у лютім бою цілий царський баталіон. Потім повстане здушено, але народ далі поривався до визволу з під панського ярма.

А Шевченко? Чи се не є той «Довбуш духа», котрий теж засвітивсь яскравим сонцем на дорозі «хлопського руху»? Правда, Шевченко обхопив собою усі верстви українського тогочасного поступового руху, але своїм корінем він є в «хлопськім русі», він виріс з него.

Сей «хлопський рух» примусив царя Олександра II. скасувати панщину, сей рух не задовольнився «пів-панщинним» істнованем, і в 1902 році знов загремів повстанем 500.000 хлопів на Полтавщині та Харківщині, сей рух породив революцію 1905 року, сей рух нині повнить ряди повстанців на Україні.

Крім сего руху, хлопського руху, часом несъвідомого, руху інстинктового, ішов другий рух, української інтелігенції, котрий пізнійше розгалузився в сегочасні українські партії: націонал-демократів, радикалів, соціялістів і т. і.

Сей рух час від часу теж для здійснення свого ідеалу хапався зброй і видав у своїм обігу съвітових геройв.

Перший вибух інтелігентського українського руху маркується виступом поета Ів. Котляревського і його сучасників, як Гребінки, Гулака Артемовського а пізнійше в Галичині М. Шашкевича і його товаришів. Се були «съпіваки», борці слова. Але вже в 1825 у загальноросійській змові офіцирів (в т. зв. русі «Октябрістів») беруть участь і українські офіцери. Армія, що стояла на Україні, була готова до повстання так само, як і та, що повстала у Петербурзі. Тільки припадково цар Микола I уникнув кропоплаття на Україні; хіба тому, що не було, ще телеграфу і армія на Україні не була повідомлена про повстане в Петербурзі північної армії.

Потім явився на сцену Шевченко і ціла громада поетів і письменників: як Костомарів, Куліш, Драгоманів. Сії послідні були батьки пізнійшого руху т. зв. «культурників» або «українофілів», а потім теперішніх націонал-демократів і радикалів по обох боках Збручу.

А з них Драгоманів та Шевченко родили «Революційну Українську Партию», хоч другим боком вона зрошеня з загально-російським визольним рухом.

І в тім загально-російськім русі Україна дала цілий відділ борців, що полишили своє ім'я на сторінках все-російської історії, як Сологуб, Кібальчич, Засулич і інші. Одні погинули на шибениці, а така як Засулич стала одним з фундаторів загально російської соціал-демократичної партії.

Невдача повстання народовольців і безскутечність убиття Олександра II. та залишний пястук слідуючого царя Олександра III. — вніс зневіру в широкі маси російської інтелігенції, що до революційної акції в народі. Побачили, що нарід за-темний, що треба його піднести культурою. Сеі думки були й Українці. Отак і породилася на Вкраїні «Доба Культурництва».

Культурництво.

(1876—1900).

Хоч пролежав ввесь вік на печі,
Але завжди я був патріотом.
В. Самійленко.

Заборона українського друкованого слова розпорядженем цензури 1876 року нанесла смертний удар українському відродженню 70-их років. Праця такого великого діяча як Драгоманів, та його сучасників, не поширила ся в народі, а тільки довгі роки переховувала ся серед української інтелігенції, а коли і дала плід то головно за російським кордоном в Галичині.

Та нім розглянемо український рух за послідну четвертину XIX століття, мусимо відразу ясно уявити собі тогочасну Україну і її поділ, відносно съвідомости та культури, на три окремих частини: Лівобережна Україна, Правобережна та Галичина з Буковиною.

Правобережна Україна.

Найсумніше виглядає Правобереже: Поділє, Волинь та Київщина.

Там зійшлися до купи три ворожих елементи: польські римо-католицькі дідичі, православні попи і українські хлопи-рільники.

Там по фільварках порозідались всілякі «ясновельможні» графи та князі, а попри них їхні окомани та жондзи, висисаючи остатні соки з хлопа, не согірше як їхні батьки робили се за часів панщини. Ся шляхта гонорувалась своєю «польськостію», але і вгадці не малі підносити культурно правобережних хлопів. І так вихвалена «польська культура» не розширялась по правобічній Україні далі воріт панського двору.

Другий табор, — се православні попи, котрі, прогнавши з Правобережа греко-католицизм (унію), склішились з царом і, в подяку за поміч проти Риму, провадили величезну москалізаторську роботу. Тому-ж тепер Правобережна Україна є геть більше змосковщена як Лівобережна. Особливо підлягли москалізації Поділе та Волинь — ся українська Вандея, рівна по своїй темності хіба Закарпатю. Розсадником тьми та москалізаторства відзначилася особливо Почаївська Лавра на Поділю, котра враз з кордонною вартою допильнувала недопущеня в села Правобережа промінів культури з Західної Європи, а передовсім ідеї українського відродження з сумежної Галичини.

На височині хоч якогобудь значіння в українськім русі лишив ся тільки Київ, в котрім ще блимав маленький каганець української съвідомости. Колиже Київщину вкрили фабрики цукру, народ відірвано від стародавного способу господарки, а затруднено в тій новій величезній індустрії — тоді на Київщині починають ся рухи, які невдовзі стають сталими підготовлювачами революційної съвідомости. Сі рухи проявили себе насамперед страйками. Пригадаймо собі хоч той славетний страйк в Шандарівці.

Київщина визначалася також і релігійним рухом, так званим «штундизмом», себто баптизмом. Ходячи на зарібки у німецькі кольонії на Херсонщині, наші Київщані познайомились з науковою баптистів, і ся ідея євангельського християнства та демократизації церкви так захопила їх, що незабаром сотки тисяч Київщан покинули православ'я, а стали баптистами.

Капіталізм у своєму розвитку нищить не лише фев达尔ний (панцизняний) устрій, він нищить і старі релігійні погляди, зміняючи їх новими відповідно до демократизації цілого людського життя.

Православний клер почав страшні переслідування «штундистів», мордуючи і гонячи наших протестантів негірше, як в давнину погани гонили християн. Були випадки, коли підлюджені попами юрба підпалювали хати, в яких були зібрані на молитву баптисти, і пекла їх там живцем. На доноси попів тисячі штундистів були заслані урядом на Сибір. Богато тисяч, через релігійні переслідування, мусіли лишити Україну і виємігрувати до Спол. Держав та Ка-

нади.

Поділє і Волинь в сім переході майже нічим не відзначились, хіба що дали поета-гумориста С. Руданського. Київщина дала Т. Шевченка белетристу Нечуя-Левицького, декількох акторів, але більшість українських поетів, письменників, вчених, а потім і політичних діячів дали нам Лівобережна Україна та Галичина.

Лівобережна Україна.

Лівобережна Україна очистилася від польського гнету ще від часів Богдана Хмельницького (1648). Лівобереже є власне тою частиною України, на котрій було розвинулось самостійне українське жите, українська культура, українська державність, одним словом — Гетьманщина. Коли на Правобережу царат відступив українських хлопів на поталу польським дідичам, то на Лівобережу вже від часів цариці Катерини ІІ народ і землі були розділені поміж самою українську козацьку старшину. Хоч ся старшина і помосковщила і поробилась «дворянами-поміщиками», та се московщене йшло поволи, знаходячи опір навіть в самім новоспеченні дворянстві. Богато з них дворян призначались, що вони «також Малороси», любили съпівати українські пісні і в розмові з «людьми» уживали української мови.

По скасованню панщини, під впливом загальноросійського «народовольческого руху», а також і поезії Шевченка, сотки українських молодих інтелігентів запалують ся демократичним духом; і хоч царат не дає їм зорганізуватись в невну політичну партію, та всеж вони стараються працювати над культурним піднесенем Лівобережа. В сім сприяла їм на Лівобережу інституція земств, якась карикатура на сойми. Сі земства були повітові і губерніальні, а в них засідала майже сама богата шляхта.

Але ся напів-ліберальна шляхта старалася будувати школи, дороги і всіляким робом запроваджувати культуру на Лівобережній Україні. Навіть час від часу сі земства жадали від уряду запровадження в сільських школах української мови; та звичайно уряд їх не слухав. Полтавське земство поставило памятник Котляревському і розпочало старанє за памятником Шевченкови. Се земство запровади-

ло в Миргороді артистичну школу, в якій артист Сластьон з учениками витворив спеціальний український стиль в мальарстві, будівництві та орнаментиці.

В сім самім часі пани на Правобережу знали тільки одно: дерти шкіру з хлопа, як кору з липи.

Коли на другім березі Дніпра угнетений народ забув навіть більшість пісень, то Лівобічна Україна переховала у себе силу історичних козацьких дум, от як «Ой не гаразд Запорожці», «Руйноване Січи» і т. и., в яких ще дзвенів протест проти злуки України з царом.

Та і лівобережне правослане попівство, не маючи релігійного ворога, не дуже потребувало царської помочи, як те на Правобічу і мляво брало участь в московщено народу. Майже усі сільські попи розмовляли українською мовою, а московської уживали хіба в листуванню та проповідях, тай самі добре її не знали. Культурно стояли вони низько, проводячи своє жите у власних господарських клопотах, п'ятиці та картографістві.

Але між ними трафляють ся вже і съвідомі Українці з певними демократичними поглядами, а пізніше навіть соціалісти революціонери. Найбільше революційно настроєного попівства з певним українським характером виховувала духовна семинарія в Полтаві, котра прославилась голосними політичними розрухами та бучами семинаристів, за які неоден з них відсидів у «Івановій хаті».

Австрійська Україна.

Від часу скасовання панщини (1848 р.) котра впала під натиском революції у Відни, викликаної тодішнimi переворотами в західній Європі, почав ся в Галичині рух серед української буржуазії. Буржуазійну верству становили передовсім попи; відтак — їхні діти та діти заможних хлопів, які виучували ся на професорів, лікарів, адвокатів, та всіляких урядників. Ся українська інтелігенція взяла ся згодом за промисл та торговлю і тим поклала в Галичині перші основи українській капіталістичній клясі.

Галичина була під яром спілки польських дідичів і римокатолицьких ксьондзів; в пазурах тої спілки гинули галицькі хлопи. Галицькі українські інтелігенти, промисловці і гр. кат. попи заложили свою «спілку», щоб

видерти галицький український нарід з пазурів «Поляків», а дістати його в свої власні. Зорганізовано отже національно-демократичну або «народну» партію. Поза її клясовістю, мусимо признати, що ся партія зробила величезну прославленну та культурну роботу. Вона воскресила галицьку Україну і зарані знищила вплив московіфільської роботи, веденої в Галичині за московські рублі «Твердорусами»; дала по-слідними роками 30 послів до віденського парламенту і майже таку саму скількість до галицького сойму, вона зробила українське питанє європейським, виплинула на відроджене України під царом, і се була одною з причин до вибуху російсько-австрійської війни.

Не можна промовчати, що в роботі над піддвигненем галицької України на її сьогоднішній рівень, належить ся у великій мірі також і партії радикальній, котрої творцями і проповідниками були два ученики Драгоманова, Ів. Франко та М. Павлик. Радикальна партія, з її напів-соціалістичною програмою, богато прислужилася видвигненю з темноти галицьке українське мужицтво, яке нині своєю політичною съвідомостею перевисшило своїх братів на закордонній Україні.

Культурництво на Лівобережу.

В той самий час, коли український рух в Галичині поборював у своїм поступі всілякі перешкоди і рік за роком завойовував собі Галичину та Буковину — українська інтелігенція на Україні під царом була осуджена на моральну смерть. Цензура 1876 р. майже вбила і ту малу роботу в народі, яку можна було робити в царстві батога та вязниць. Щоб уявити собі, який страшний утиск був в Росії, досить пригадати слова одного київського журналіста:

— «У нас вільно писати тільки про клъозети! так скаржився одного разу він своїм читачам.

Сей страшний утиск, що за кожде правдиве слово чекали переступника роки, ба десятки років вязниці або застлання, сей страшний утиск волі зборів та організацій зробив з усого українського руху на Лівобережу якусь застійчену каліку.

До культурницької доби належуть письменники, поети,

актори та музики, як Грінченко, Левицький, Кропивницький, Тобилевичі, Яновська, Заньковецька, такі діячі як Чикаленко, В. Леонтович, П. Мирний, композитор Лисенко і багато інших. Загальна прикмета усіх їх була та, що майже усі вони належали до дідичівської або урядницької верстви; а були Українцями тільки тому, що мали «шире серце» до ненайкі України. Не дурноб прозвано культурників «українофілами» — любителями України. Ще одна важна прикмета сих людей була та, що в них не було жадного політичного програму, не було ані одного організатора і вони не мали жадної сполуки з народом. Тільки любили вбиратись в вишивані сорочки і носити сірі смушеві шапки та широкі запорожські штани. Любили съпівати українську пісню і часом говорити з своїми робітниками про історію України. Хлоп слухав, але не розумів, що таке ті гетьмані і думав, що його пан дурний.

Коли пізніше цензура попустила і було дозволено друкувати українські книжки, але самого простенького змісту, (от як «Про рябу кобилу»,) і то російським правописом, — наші культурники, як в Києві, так в Харкові і Петербурзі почали видавати книжки «для народу». Зміст тих книжок був невинний, кожда книжка була обтесана, як тріска, олівцем цензора, і не могли бути ті книжки доброя духовою поживою для народу; але і такий книжці ще тяжко будо дістатись до народних рук. Поверх 70% українських селян не вміють читати, а ті що вміють були хоронені від всякої книжки та газети поліцією та попами. Отже лояльна праця культурників не давали майже ніяких наслідків.

Щоб здобути собі право на народ, треба було зблизитись до народу, треба було завести бій з царом, треба було встановити в Росії демократичний устрій правління. Се значило стати революційною партією, і провести на Україні революцію в сподії з іншими революційними партіями, що під кінець XIX століття буйно розвинулися по всіх закутках царата. Але нашим культурникам власне революція і не снилась! Се було те зневірне покоління, що в молодих літах захоплювалась терористичними і народовіцькими ідеями інтелігентської партії «Народовольців». Коли ся партія вбила царя Олександра II, а уряд немilosердно пімстив ся над захопленими до рук убійниками, — в

Росії почалась страшна реакція, що тяглась більше як 20 літ (1871—1891). Убитем царя народовольці думали викликати в народі революцію і увільнити Росію з підярма абсолютизму, але зле обрахувались. В народі було впоеюно, що цар Олександр II, зного доброго серця скасував панщину, і коли люди довідались, що їхній «цар-освободитель» убитий, так замість повстання, правили по нему панахиди і в своїй темності плакали за своїм катом, а проклинали революціонерів. Сим настроєм народу покористувався уряд, скасував усі ліберальні інституції, що запровадив Олександр II, і від того часу почалась неколисяна реакція Олександра III.

Налякані шибеницями ліберальна інтелігенція покинула свої «дурні мрії» про перебудову Росії на конституційну державу таї сковалась в дучку, а непокірливі вивтікали на чужини, щоб там пересидіти до сліщного часу. Про яку б небуло реальну роботу в народі тепер не могло бути й мови. Залякані та затовчена царатом наша інтелігенція своєї власної тіни боялась. Сталось таке, що розмовляти рідною мовою вважали за небезпечну річ; діти відомих українських письменників повиростали, не знаючи української мови; тай самі батьки навіть в приватнім життю уживали московщини.

А тим часом по всіх великих українських містах (звичайно змосковщених) розвинувся капіталізм. Ідеї європейського соціалізму просякли у Росію необминаючи й України. Появились в цілій Росії Російська Соціал-Демократична Партия та Партия Соціалістів Революціонерів. Обидві ці партії поставили у свої програми між іншим таке: скасоване царського абсолютизму, 8 годин праці для робітників та конфіската царських, державних, панських монастирських та попівських земель на власність рільників, а до того щей воля мови, зборів, друку, та загальне, рівне, тайне та безпосереднє виборче право.

Сей програм захопив собою усе, що було жвавішого та прагнущого волі в Росії. Інтелігентний та фабричний пролетаріят гуртовався в комітетах Р. С. Д. Р. П., а революційна дрібна буржуазія, малосьвідоме робітництво та селянство повнили ряди П. С. Р., ловлячись на гучні бойові гасла тої партії.

Визвольний рух захопив вищі школи. Почались по-

університетах страйки та демонстрації академічної молодії,—арешти та запротореня до війська та заслання на Сибір—непокірцівих. До університетських розрухів пристали фабричні робітники і червоні прапори революції прикрасили Київ, Одесу, Варшаву, Харків, Москву та Петербург. Гімназіальна молодь теж, як губка воду, всмоктувала й собі нові ідеї волі та демократизму і прагла швидчи дістатись до університетів, не вчитись, але боротись. Мовляв: «Коли діти замовкнуть, так камінє буде кричати». Отже батьки були німі 20 літ, йхні діти мусіли понести на віттар волі свою кров.

Чим душе розвивав ся по Україні революційний рух за проводом московських революційних партій, тим глибше ховались українські культурники у свої дучки, з зневірою та страхом дивуючись на сю чужу і нерозумілу їм прояву. А їхнім обовязком, як «приятелів народу», лично-більшим стати в ряди борців та, маючи житєвий досвід, покермувати молодими борцями. Сего наші культурники не зробили і лишились в очах як московських та польських революціонерів, а потім і українських, гуртом назадників, гуртом кастрюваних політикерів. Се становище культурництва відчували навіть кращі люди того гурту; вони відчували, що або мусять згинути політично, або ставати в ряди революції. Найліпше схарактеризував культурників — українофілів сам таки член їхнього гурту поет-сатирик В. Самійленко у сатирі «Патріотам».

Закінчили добу культурництва тай перейти до слідуваного періоду «Передодень Революції» буlob несправедливостєю, колиби ми не вказали і нате добрє, що зробили культурники. А першою і найголовнішою заслugoю є те, що вони переховали «гискру мазепинства» тай передали її новому бойовому поколінню.

Культурники переховали усю духову спадщину полішину Україні Котляревським, Гребінкою, людьми доби Методієвського Брацтва, Шевченком, Драгомановим і іншими. Культурники дали нам цілий відділ новітніх поетів, малярів та письменників, вони дали нам Лисенка, котрий зробив українську пісню славною в цілім світі. Доба культурництва дала нам український театр, защо вічна слава Тобилевичам, Кропивницькому, Старицькому, Занковецькій і іншим акторам, дійсним мученикам штуки. Не можу-

чи нічого зробити великого дома, культурники не пожалували гроша і підтримали український просвітний та літературний рух в Галичині тисячами, а тисячами карбованців. Культурника видали з себе історика М. Грушевського, культурництво породило маляра Сластьона і його "Миргородську Школу". Культурники були батьками нового покоління сміливого, нетерплячого гнету, не жалучого житя та маєтку свого, покоління борців не тільки за Україну, а і за ідеї вселюдського добра.

Передодень революції.

(1900—1905.)

Чи винні квітки, що квітчали стебло?
Стебло до квітка доросло ся, —
Віки виростали і слово гуло
На голову вашу, тиранні

П. Крат.

Від часів партії «Народної Волі», богато відмінилось в царстві Романових. Цар Олександер III. рядив твердою рукою, його жандармерія та шпиги ввиходились по імперії, викорінюючи найменьші зародки протесту. Кліка душманів у своїм ідеалістичнім нерозумінню історії була певна, що поява соціалістів та революціонерів в державі походить через навчання незадоволених урядом одиниць, та ідеалістів, або через інтригу інших урядів зза кордону, і що досить добре тримати народ в карбах, під страхом козацького нагая та сибірського заслання, і в Росії до кінця сьвіту ніщо не відмінить ся. Але та відміна робилась день у день: В Польщі, навколо Москви, в Катеринославщині повставали фабричні та промислові райони, в самім Петербурзі і по більших містах Московщини та України зявилися фабрики, та варстори, державу заснували залізниці — економічно Російська Імперія відмінилась з панцизняної на капіталістичну. До нового укладу життя треба було і нового державного систему. Та сего царат не хтів бачити, Але жите не звертало уваги на присліповану царську бюрократію, воно йшло наперед, воно родило силу, що мала розломити ті царські карби. Сам царський уряд поперетим та протекцією хатнього промислу копав собі ями.

Цар Олександер III. умер, віддаючи Росію свому синові Миколі II. підміновану революцією:

Незадоволене селян, їхнє жадане землі, збільшується ся і кріваві страйки робітництва все ширше обхоплюють імперію; починають ся славетний рух студентів універзитетів; враз виростає сила партій Соціал-Демократів та Соціалістів Революціонерів.

І на Україні почувся сей рух. По великих змосковщених містах її, як Київ, Катеринослав, Харків, та Одес, зачвазались осередки революційних організацій московських «С.-Д.» та «С.-Р.» Ті організації на Вкраїні головно були наповнені змосковщеним жidівським робітництвом. Але від 1900 р. з'являють ся на Вкраїні під царатом і широко українські партії: Революційна Українська Партія, Українська Народна Партія, Українська Партія Соціалістична, а потім Українська Радикальна Партія. Українська Революційна Партія, — се була дійсна сила, поперта українськими студентами Харківського та Київського університетів та всею сьвідомою українською молодею, а така як У. Н. П. се був твір д. М. Шемета з Лубень на Полтавщині та кількох його прихильників; У. П. С. був твором Поляків братів Седлецьких з Київщини. (Вони пробували видавати часопись «Добру Новину». Потім та часопись перейшла в руки Р. У. П.). Рад. Пар. показала своє жите виданем кільканадцятьох брошурок у Львові для України під царatom.

Отже меже тими партіями тільки Р. У. П. варта уваги в початках сеї коротенької підготовавчої доби.

Як ми згадували поперед, революційні та соціалістичні верстви російського суспільства дивились на українських культурників, як на людей незданих до житя, а на їхні національні мрії, як на назадництво. Та молоде українське поколінє не могло знести тої погорди. Воно чуло в собі сьвіжі бойові сили, воно відчувало і розуміло ганебне боягузство своїх батьків. І сталось, що українська універзитецька молодь висше згаданих університетів змовилась виступити на політичну арену, як українська революційна сила. Ті, що дали початок сій ставетній організації були: Антонович (Муха), В. Винниченко (Де-де), М. Порш (М. Полуботьок), Ткаченко (Хвиля), Кавун (псевдонім), Л. Левицький, тов. і тов-шка Лозенки (псевдонім) Скоропис-Елтуховський, Ю. Мелінєвський (Ів. Гілька), П. Крат (П. Розвійполе), М. Коренецький, М. Гаврилько, Ів. Жук, Мартос, Петлюра, і інші. Богато з висше наведених діячів передтим були членами московських партій С. Р. або С.-Д.

В 1901 р. Р. У. П. видала свою першу книжку «Самостійна Україна» і нею почила свою діяльність. Зараз потім вийшло ще кілька брошурок, як «Дядько Дмитро»,

«Чи є тепер панцина?», і т. і. Партия почала видавати у Чернівцях свій орган «Гасло», а потім у простій мові для селян часопис «Селянин». В 1902 році вибухли розрухи селян на Полтавщині та Харківщині, та в жнива того року роспочався великий селянський страйк в Галичині. Сі розрухи та страйк підбадьорили членів Р. У. П., давши їм надію на кінцеву перемогу.

По великих українських містах змосковщений пролетаріят був на якийсь час поза впливом українських революційних діячів. Лишалось українське малоземельне селянство. До него й звернулась Р. У. П. Повстали Вільні Громади на Полтавщині, Чернігівщині, тощо. Київ, Харків та Львів були центри. У Львові Закордонний Комітет та Редакційний Комітет продукували потрібну літературу та пакували її на Україну.

Потім і по містах зявились робітничі організації Р. У. П. Головно в Києві. В 1903 р. під вплив сеї партії підтягла майже вся Полтавщина, де рей вело місто Лубні, а за ним йшли Миргород, Полтава, Прилуки, Золотоноша. За Полтавщиною рухалась Чернігівщина, Слобожанщина менше, трохи Київщина і ще менше Поділє.

Та в самім початку зорганізування Р. У. П. була пробачена річ, котра потім допровадила партію до росколу. А власне мало звернули уваги на теоритичний бік своєї програми, а з того було таке, що Р. У. П. не мала в собі нічого ясного. Там згуртувались українські і соціалісти-революціонери і соціал-демократи і навіть дехто з націоналістів. Та така мішанина довго не могла при купі втриматись. Уже від 1903 року починається в партії неспокій. Перед нею стоять три дороги: соціалдемократизм, соціалреволюціонізм, а чи націоналреволюціонізм? Більшість партії хиталась, хилючись в напрямку національної соціал-демократії. Першими повіднадали від Р. У. П. націоналісти революціонери. Але в рядах Р. У. П. був гурт і скрайних інтернаціоналістів під проводом т. Ів. Гильки (Ю. Мелінівського). Вони просто натискали на Р. У. П. прилучитись до загальної Російської Соц.-Дем. Робітничої Партиї. Сей гурт в осені 1904 р. вислав зі Львова на Україну П. Крату ширити ідею інтернаціоналізму. В Центральному Комітеті були тоді такі, як М. Порш та Гук з твердим націонал-соціалістичним напрямком. П.

Крат поїхав на Полтавщину, де його попер марксіст М. Коренецький, Вільна Громада на Полтавщині теж захищалась; там лідерами були тов. і тов-шка Левицькі. Тов-шка Левицька переконала громаду в напрямку інтернаціоналізму. Але на внесок А. Левицького поклали лишатись в Р. У. П. до партійного зізду, що мав відбутись десь той зими. Коли Центральний Комітет довідався, що П. Крат агітує за інтернаціональним напрямком, покликали його, до Київа і йому заборонено ту агітацію. Тоді П. Крат відіхав до Львова, де зібралось кілька його товаришів інтернаціоналістів, чекаючи на зізд. З них були сі: Ю. Меленевський, Ткаченко, Кавун, Карась, — усе люди високої соціялістичної освіти і загартовані революціонери. З ними тримався і Павлов (Біск) член Центрального Комітету Р. С. Д. Р. П. Зізд відбувся десь в різдво. Націонал-соціялістичний напрямок взяв гору і партія роскололася. Гурт Ів. Гильки пристав до Р. С. Д. Р. П., зорганізувавшись в так звану «Українську Соціал-Демократичну Спілку» автономно сполучену з Р. С. Д. Р. П., Скоропис та Лозенки зразились росколом і покинули на якийсь час партійну діяльність, але й Р. У. П. мусіла відмінитись. Перехрещено її на Українську Соціал-Демократичну Робітницьку Партию. Ся партія приймала у свої програмі автономію України, коли Укр. С. Д. Спілка задовльнялась пунктом Р. С. Д. Р. П. що до самоозначення народів.

15-го Січня 1905 р. вийшов перший номер органу Укр. С.-Д. Спілки «Правда». М. Коренецький забрав в свої руки рух на Полтавщині. Незабаром Ів. Гилька відіхав на Україну і зібрав в ряди Укр. С. Д. Спілки найкрасші українські соціал-демократичні сили. Між іншими таких як Ів. Киреєнка, П. Тучапського, т. Грушницьку, т. Сергія (псевдонім) і інших. Р. С. Д. Р. П. на Україні мусіла по-пирати Укр. С. Д. Спілку і вступатись її з дороги після ідеї самоозначення націй. А бувша Р. У. П., тепер У. С. Д. Р. П. була підупала, бо половина красших партійних робітників здібних організаторів, та письменників повідпадали.

Та сей роскол спричинив ся тільки для добра українського пролетаріату та взагалі української справи. Націонал-соціялісти, назвавши себе У. С. Д. П., мусіли поволі розвинутись у дійсну українську соціал-демократію. А скрайні українські інтернаціоналісти, злучившись з

Р. С. Д. Р. П., поставили в тій партії українське питанє на дневний порядок. Треба завважити, що перед тим Р. С. Д. Р. П. визнавала право на національне самоістнованє Польщі, Кавказови, Фінляндії, Жидам, а що до «малороссов» так тут була стара асиміляторська пісенька: «одинъ народъ, одинъ языкъ». Від ч. 77 «Искра» орган Р. С. Д. Р. П. починає трактувати українське питанє однаково з польським чи фінським.

Як побачено пізнійше, ріжниця, що поділила Р. У. П. в 1905 році потім щезла і члени обох напрямків, попустивши де в чім один другому, стали знов до спільної праці.

Тимчасом війна Росії з Японом кінчилась для царату срамотним миром. На Україні, як члени Р. У. П., так потім і тих двох нових організацій, добре попрацювали, щоб поширити в народі незадоволене проти тої війни. Укр. С. Д. Спілка видала славетну відозву «Селянам війни нетраба!»

Приміром селянє на Полтавщині були так розагітовані, що покликуючи «запас» (резерву) уряд був примушений обіцяти резервістам, що їх на війну не поженуть.

Війна скінчилася. Там на полях Манджурії стояли съвіжі могили, незннати нашо і пощо повбиваного найкращого квіту Росії, а тут ще висіла над головами кожного мара «Червоної Неділі» (9-го Січня), ще кождий чув в своїх удах стріли «Потьомкина».

Наблизилась славетна осінь 1905 року.

Ми мусимо ще згадати про те, яку ролю в сїй добі відогравали «старші» і що робилось у визвольнім напрямку на австрійській Україні.

«Старші», або та культурницька буржуазія, тепер цілковито поховалась по своїх дучках, з страхом та переляком дивлючись, що роблять «молодші». «Старші» були в ролі квочки, висиджені котрою качата пішли на воду. Но вороспочатого руху вони не розуміли. Самі, здебільшого банкротуюча земельна шляхта, вони все ж не могли погодитись з земельною програмою революціонерів. Вони хтіли тільки такої волі, деб мож було вільно розмовляти та читати по українському. А таке становище культурників зробило те, що навіть ті селяни, що вже були ними зукраїнізовані, — кидали їх і приставали до московської партії соціялістів революціонерів, бо ті обіцяли землю.

Українська інтелігенція на австрійській Україні мало розумілась на українських справах під царом. От знали, тільки, що там є «цар, кнут, Сибір, закон 1876 р.», що там шляхта розмовляє по французьському і ще пару подібних тему інформацій. Про те, що на Україні демократизм був висший як в Галичині, того нікому й не снилось. Просякла клерикалізмом галицька буржуазія напинала усіх своїх сил видрапатись на плечі рідного народа, прогнати з Галичини Ляхів та Жидів.

І коли перші українські революціонери прибули на австрійську Україну їхнього прибутия майже не завважили. Правда у Чернівцях Когут та Смаль-Стоцький поперли трохи Антоновича у виданю «Гасла»; але коли головна зокордонна кватира Р. У. П. перебралась до Львова, так тут український «загал», окрім кількох одиниць, революційними діячами з України майже не цікавив ся. Ті що найдужче поперали революціонерів з України під царом були: т.т. Левко Ганкевич та В. Левинський і взагалі більш-меньш усі проводирі української соціал-демократії Галичини та Буковини.

Перша революція.

(1905-6 р.р.)

Досить крові та сліз, досить дзвону
Годі мовчки терпіти конати! [ланців,
Геть катюг-людоїдів, кріавих царів!
Гей, підводь ся, робітнику-брате!

9-го Січня, та «Червона Неділя», стрясли пролетаріятом цілодобою російської імперії. Почалися страйки по всіх великих містах. То не був тільки протест проти вчиненої царським урядом масакри спокійних людей, то був протест і проти програної війни, і проти усого царського устрою. Від весни аж до жнів пролетаріят не заспокоювався. Головно вдерушилось робітництво в Московськім промисловім дистрикті та Петербурзі. Уряд чув себе так здекредитованим, що почав попускати в утиску. Соціал-демократів майже не переслідували. Самі жандарі казали, що уряд має тепер на оці тільки терористів. Почувши таке попущення, робітництво взялось до вирівадження в житті т. з. «робітничих бірж», себто що вечера вони сходились на вказаній вулиці і, ходячи вздовж хідниками, агітували та розвязували партійні справи. А ліберальна буржуазія та інтелігенція, що гуртувалась в Конституційно-Демократичній Партиї почала вряджувати бенкети. На тих бенкетах, сидючи за столами встановленими напоями та найдками, ліберали проголошували промови та пили тости за волю.

Міське робітництво якийсь час придивлялось тим бенкетам лібералів, а потім, хоч і не прохане, стало зявлятись на ті бенкети, і замість обережних балачок лібералів про конституцію, почулись там грімкі гасла революції.

На Україні, вбогій на робітничу клясу, рух був слабший*), ніж в Москвіні. А по селах нарід майже не ру-

*) Приміром кернувшись з Москви, Ів. Гилька розповідав в Полтаві, що в Москві робітництво збирається тисячами до свого робітничого дому, де вільно радить ся та дискусує про політику та соціалізм. Сю вістку члени Укр. Соц.-Дем. Спілки приймали від него з великою заздростею, бо вони на Полтавщині мали до діла з жменькою робітництва таї та не фабричного, але більше майстроюю челядю.

хав ся, хоч селяни були вже розбуджені подіями тої хвилі.. Селяни сподівались, що «прийдуть студенти і дадуть їм землю».

В загалі політичні розрухи починались в російській імперії найдуше в осені, коли революційна універсітеська молодь стягалась на зиму до своїх висших шкіл. Так сталося і в осені 1905 р.; зіхались студенти і заворушилися. Їх підтримали робітники і вибух першої всеросійської революції був повітря.

І тут ще раз справдилася та думка, що революція не робить ся, а родить ся, підготована зміною економічних обставин, та її вибух спричиняють політичні та економічні катастрофи. В сім випадку поразка в Японській війні була тою причиною. Цікаво мати на увазі те, що усі соціалістично-революційні партії в цілій російській імперії і до голови собі не брали, що сего 1905 року мала статись та революція. Вони бачили свою непідготовленість, бачили ту жменьку съвідомого робітництва в порівнянню з морем робітничо-селянської несьвідомості, бачили, що виступ в тій хвилі скінчив би ся поразкою революції. Приміром тої осени на цілих три міліона Полтавщан Українська Соц. Дем. Спілка не мала і трох соток організованих селян та робітників (беручи в той рахунок і Жидів-робітників), — а У. С. Д. Р. П. тоді майже не існувала, приболівші після повисше згаданого росколу.

Роспочав революцію Всеросійський Союз Колійовців. Колійовці не були під контролею котрої одної революційної партії. Колійовці вибухли, як вибухає порох, до котрого доторить гніт, і потягли за собою усі міста, частину війська і декотрі сільські дистрикти.

13-го Жовтня уже майже усі зелізниці стали. Страйк спинив усю комунікацію. Проводирі були цілковито проти того виступу. Але вони мусіли бути там, де був народ. Звичайно робітництво Петрограду та Москви вибухло дужче, як дрібно-міщанський Київ, або безпролетарська Полтава. Та залізнича сила на Україні робила туж ефектовність як і скрізь в Росії.

Царат погнув ся і видав маніфест 17-го Жовтня, проголошуучи конституцію. Боротьба скінчилася. Нарід висипався на улиці, як хмель з бочки, щоб съвяткувати день волі. Але царат пробував тільки силу. Съвято волі скінчи-

лось масакрами та погромами. Уряд тепер знатав кожного, хто є проти царату. Почались знов арешти та утиск. Бачучи зраду з боку уряду, зелізничники застрайкували знов. Почалась дійсна боротьба. В Петрограді заявляється Рада Робітничих Делегатів на чолі котрої стають Носар-Хрустальов та Максим Горкий. Огонь повстання сягає по далекий Владивосток, у Грузію, запалює цілу Україну.

На Україні головними містами розрухів стали звичайно ті, де було більше пролетаріату: Київ, Харків, Катеринослав, Одес; а з сільських дистриктів головно Херсонщина. Хто ж проводив усім тим рухом на Україні? Спільногого проводу не було. Московські соціялісти революціонери та соціал-демократи, жидівські бундовці, колійовці, польські соціялісти, українські соціал-демократи обох напрямків кермували боротьбою. Місцями єднались у спільні комітети, але здебільшого не полишили своєї фракційної ворожнечі навіть у таку хвилю. Найбільш змосковщені Харків та Катеринослав підлягли проводу Москайлів та Жидів. У Київі Генеральний Комітет Укр. Соц. Дем. Спілки бере в свої руки провід і над московськими соціал-демократами. Рух на Полтавщині і на цілім Правобережжю тепер відбувається за проводом Спілки; Іван Керенський проводить; Ів. Гилька саме дістається на волю з тюрми. До партії пристають люди, котрі раніше стояли на убочу. Приміром так робить Скоропис-Елтуховський. Він пристає до У. С. Д. С. і проводить рухом на Херсонщині. Він потрафив зорганізувати там щось подібного до республіки. Через якийсь час навіть зелізниці були в його руках.

Тим часом смерть царату залежала від того, як піде революція в Петрограді та Москві.

Там на півночі в обох містах Ради Робітничих Делегатів намагаються не тільки повалити царат, але простягають руку і до захоплення влади над цілою Росією. Їх підмовляють до того «большевики». Соціал-демократи «меньшевики» противляються тому, кажучи, що се наполошить ліберальна буржуазія і вона зрадить справу революції, скочивши назад в обійми царату. Та в роспатренію боротьби, їх не хтіли слухати. І сталося так, як «меньшевики» казали, що буде. Ліберальна буржуазія забралась з поля боротьби, лишивши робітництво саме. Царат здув Петроград, розстріляв Москву, розпустив по цілій імпе-

рії «караючі експедиції». І революція впала.

Впала вона і на Україні. Впала вона через зраду лібералів та через те, що селяни майже не помогли. А тільки дивились, що зроблять. А селянські сини, вбрані в солдатські та жандарські мундури, щиро звихнулись добити визвольний рух.

З упадком Москви поломилась революція і на Україні. В лютому 1906 р. царат був уже паном ситуації. Проводарі революції, хто не згинув, або поховались під чужими паспортами, вивтікали заграницю, або дістались до арешту та під суд.

Гірко потерпіли селяни на Полтавщині, через села котрих перейшла «караюча експедиція» Філонова.

Та революція не була ще цілковито здушена. «Підземна Росія» знов роспочала свою партійну роботу. Тай здобутки хоч і невдалої революції були великі: царат мусив скликати Державну Думу; воля друку не впала враз з революцією. Надії на новий вибух повстання кріпили революціонерів через ціле літо 1906 року.

Реакція і друга революція.

(1906—1917.)

До вас, до голодних, знуждених братів
Ми кличемо: Слухайте ради,
Кінчайте роботу, що ми почали,
Упавші зведіть барикади!

Павло Крат.

Друга революція зараз не прийшла. Навпаки зявилися страшні, гидкі роки реакції. Здавалось, що російська імперія переродилася. Та інтелігенція, що стояла за волю, тепер дбала тільки сама за себе. Усі запосілися винищити революцію. Революціонери не були певні свого батька або жінки. Та шкільна молодь, що колись брала участь у революційній роботі, тепер пірнула в роспustу організуючись в товариства «вільного кохання».

Дума тільки думала, а царат з кожним роком зводив і те думанє на ніщо. Так йшло аж до 1914 року. Запозичений по вуха у французьких капіталістів, царат мусів «відробити» те участю у Європейській війні. І в сій війні знайти свою смерть.

Та під попилом реакції не згасали ідеї волі. Не згасала і ширилась в глиб ідея вільної України. Тут починається власне той рух, котрий кінчить ся проголошенем Української Народної Республіки.

За час реакції воскресли до діяльності декотрі з «старших», зорганізувавшихся в партію подібну до московських конституційних демократів. Любка Яновська в Київі проводить тамошною громадою тої партії. Потім в Київі зявляється професор М. Грушевський. Поволі відживають і зорганізовують ся і соціалістичні сили. Але тепер провід переходить до У. С. Д. Р. П. Члени Укр. Соц. Дем. Спілки пробують теж відбудуватись, але в їхніх рядах з'являється український національний дух не согірший від У. С. Д. Р. П. Святковані 100-их роковин уродин Тараса Шевченка показують, що за часів реакції українство зросло в поважну силу. Пригадаймо хоч демонстрацію Українців у Київі в 1914 р. весною.

Далі почалась війна, а з нею ще більше піднісся український націоналізм як в старім краю, так і в Америці. Пригадаймо тільки собі «Січових Стрільців», «Товариство Визволення України», і т. і. А в Америці «Федерацію Українців в Злучених Державах».

Революція 13-го березня, валючи цара, скинула кайдани із України. Провід на Україні дістаеться в руки майже усіх тих, що колись зорганізували Р. У. П. Сей уряд з їцирих, загартованих борців українського робітництва та селянства — запевнював перемогу революції і української ідеї на Україні.

Політичне жите на Україні розпочалося тим, що в Київі засновано Українську Центральну Раду, яка відразу стала між Українцями найвищою політичною владою і яку признали всі партії і всі організації по цілій Україні. Головою Української Центральної Ради став проф. Михайло Грушевський, який з початку революції приїхав був з Москви, де йому позволило жити царське правительство; його заступниками були: найбільший з живучих українських письменників Володимир Винниченко і талановитий журналіст Сергій Єфремів.

Не менше сильною і могутною була також і друга українська організація — так званий український генеральний військовий комітет, який все-ж признавав над собою владу Центральної Ради. Сей комітет заступав українську мілітарну силу і його створили українські солдати на своєму з'їзді 21-го мая, 1917. Головою цього комітету став Семен Петлюра, талановитий український письменник.

Українська рада утворила ся також і в Петрограді, щоби інформувати Росію і її народи про український рух та заступати українські інтереси при тимчасовім російськім правительству. Українські домагання, надіслані до Петрограду Центральною Радою, були спершу дуже умірковані. Українці жадали для себе автономії на основі федеративної зулки з російською державою. Комісар для справ України в Петрограді мав пильнувати, щоби центральне російське правительство в нічому не нарушувало прав і вольностей України та незанедувало своїх обовязків супроти неї. Та справи, очевидно, не полагоджено від разу. Наступили довгі, ціле літо треваючі, перестороги з членами петроградського кабінету та з прем'єром Керенським. Міністри,

що репрезентували буржуазну партію конституційних демократів, ніяк не хотіли згодити ся на автономію України і навіть порезигнували з своїх становищ, а не згодилися.

Та коли на місце уступивших буржуїв в російському кабінеті засіли соціалісти, то справа автономії України пішла скорім кроком вперед. Українці вже й самі не дуже зважали, що скаже Петроград, але по просту проголосили себе автономним краєм, а остаточно полагоджені становища України супроти Росії відложено до всеросійських установчих зборів, які мали ся відбути з початком 1918 р. На се російське провізоричне правительство рад-нерад мусіло згодити ся, бо в нього й без того було на той час богато всіляких інших клопотів. Українці створили своє правительство, себто кабінет міністрів в половині місяця серпня і головою кабінету, який названо Генеральним Секретаріатом, став Винниченко. Через непорозуміння з російським провізоричним правителством Винниченко і цілій перший секретаріят зрезигнував, а на початку вересня, 1917. створено новий Генеральний Секретаріят України. Ся друга українська рада міністрів складала ся з слідуючих людей: голова і секретар внутрішніх справ — Дорошенко; секретар праці — Винниченко; секретар просвіти — Стешенко; секретар земельних справ — Савченко-Більський; секретар торговлі і промислу — Весоловський; генеральний писар — Лотоцький ; генеральний контрольор — Рафес; секретар національних справ — Зарубін; його товариши: від Поляків — Міцкевич; від Жидів — Зільберфарб; від Українців — Шульгін; місце секретаря фінансів полішено російським соціал-демократам і на се місце пропоновано голову київської міської ради — Дрелінга.

Крім Української Центральної Ради була ще так звана Мала Рада, яка була виділом Центральної Ради і засідала постійно та виконувала постанови Центральної Ради.

Так отже самостійне жите на Українії вже зачало ся; але щоби таку велитенську організацію, якою є всяка держава а з тим і українська, довести до повних і скінчених форм, на се потреба часу і богато праці, досвіду, самопожертво-вання та широї ревности зі сторони правдивих патріотів і народолюбців. І тому цілій український народ став до праці, щоби показати себе гідним тої свободи, яку подала

йому російська революція та щоби в приличній і цивілізованій формі заняти своє становище у світовій родині державних народностей і враз з ними пійти шляхом постуту і культури. Скрізь на Україні закипіла горяча праця над пробудженем і поширенем національної і класової свідомості серед гноблених царською неволею мас українського народу. Усюди роздалися домагання українізації школи наставленія в них учителів, що володіють українською мовою, видавання шкільних підручників в українській мові; стали закладати українські гімназії, а на університетах починено кроки в напрямі основання катедр українознавства. Скрізь закипіла організаційна і агітаторська праця. Протягом кількох тижнів з України щезло слово «Малорос» і всі, навіть часто і такі, що по українськи говорили не вміли, стали звати себе Українцями — вольними потомками колишніх запорожських козаків.

І ніколи, як світ світом, не відбувалося тільки з'їздів, зборів, конвенцій і конференцій, як се було на Україні, і взагалі в цілій Росії, після повалення царського правління. Усю Росію огорнула, так сказати-б, якась дивна вічева горячка: не знайшов-би тоді ні одного числа української газети, в якій не було-б вістки про якийсь, з'їзд, якусь конференцію. То-ж відбувся також і на Україні цілий ряд всяких з'їздів: був з'їзд селянський, з'їзд педагогічний, з'їзди ріжніх соціалістичних і радикальних партій, а всі вони радили над тим, як-би використати сю велику хвилю для добра свого народу, для поліпшення долі українського робітника і хлібороба, українського солдата, українського інтелігента.

Особливо замітним був великий військовий з'їзд в Київі, на якому були делегати, що представляли міліон українських солдатів на боєвім фронті. На з'їзді поставлено домагання, щоби Українців збирати в чисто українські полки, з українськими офіцерами і українською командою. Після з'їзу дійсно засновано український полк імені Богдана Хмельницького і другий імені гетьмана Полуботка, однак петроградське правительство не згодилося на формування більше українських полків, а се з огляду на замішані, яке така акція викликала-би на фронті.

Але тут роспочалась в Петрограді революція «більшевиків». Уряд Керенського впав. В Москівщині почалась.

анаархія. Небажаючи допустити анархії на Україну, Українська Центральна Рада проголосила Україну самостійною народною республикою, республикою селян та робітників. Євое самостійне істнованє Україна почала виданем понижшого універсалу.

Універсал.

До народу українського і всіх народів України!

Година проби і трудности прийшла для російської республики. На півночі, в столицях (Петрограді і Москві) ведеться домашна боротьба. Центральне правительство вже не існує, а по всій державі шириться анархія, безлад і руйна.

Наша країна теж в небезпеці. Без сильного, обєднаного і народного правління Україна також може впасти в пропасть гарожанської війни, різні і руйни.

Народе український, — ти, разом з братнimi народами України, повірив нам завдане оберігати права, здобуті боротьбою; завести лад і створити нове життя у нашій країні. І ми, Українська Центральна Рада, твоєю волею, — для заведення ладу в нашій країні і задля ратування цілої Росії, проголошуємо, що від сьогодня Україна є українською народною республікою. Не відлучуючи ся від республіки російської і зберігаючи її цілість, ми опираємо своє становище сильно на наших землях, щоби своєю силою ми могли помогти цілій Росії та щоби ціла російська республіка могла перетворитись у Федерацію вільних і рівних народів.

П'єки зберуться українські установчі збори, уся влада удержувати лад у наших землях, видавати закони і правити — належить до нас, до Української Центральної Ради, і до нашого правительства, Генерального Секретаріату України.

Для того ми заявляємо: — До території української народної республіки належать землі, де більшість населення є українська: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму.) Дальше означене границь української народної республіки, значить додане часті губернії курської і вороніжської, Холмщина та сусідніх областей і округів, де більшість населення є українська, має бути порішено згідно з організованою волею народів.....

Від сьогодня зносять ся на території української народної республіки існуючі права власності, у відношенню до земель поміщиків (дідичів) та інших земель, яких властителі самі не обробляють, а які придатні до управи, а також у відношенню до земель, що належали до царської родини, до монастирів, до держави і до церков, признаючи, що сі землі є власнотю усього робучого народу і мусять перевести в руки народу без викупу, — У. Ц. Рада поручає генеральному секретареві земельних справ виготовити зараз закон, після якого тими землями управлятимуть земельні комітети, вибираючи народом, аж до скликання українських установчих зборів.

Робітничі справи в українській народній республіці мусуть бути зараз управильнені. На території української народної республіки заводить ся від сього дня 8-годинний день праці у всіх фабриках і робітнях.....

Волею і в імені української республіки, ми, Українська Центральна Рада, рішучо заявляємо ся за як **найскорішим приверненем міра**. З уваги на се ми робимо усікі заходи, щоби спонукати, через центральне правительство, обі сторони — союзників і неприятелів, аби сейчас приступили до мирових переговорів.

Будемо також наставали на се, щоби **на мировім конгресі не обмежено силою мирових договорів прав українського народу в Росії і поза межами Росії**.

Від сьогодня кара смерти на землях України знесена. Всі, що були ув'язнені або арештовані за політичні провини, доконані по нинішній день, а також і ті, що вже були засуджені або вижилали засуду, і теж ті, що діси ще не були суджені, — **дістають сьогодня повну амнестію (помилування).**

Суди на Україні мусуть бути справедливі і мусять поступати згідно з духом часу.

В українській народній республіці мають бути запоручені також усі вольності, здобуті російською революцією, а саме: свобода преси, слова, віри, зборів, організацій, страйків; ненарушимість особи і звичаїв; право і змога уживати місцевих мов у зносинах з властями.....

Для того заявляємо, що народови російському (московському), жидівському, польському і іншим народам України — признаємо національну персональну автономію, для

забезпечення їх права і свобода самоуправи в справах їх національного життя.

В імені української народної республіки у федеративній Росії, ми Українська Центральна Рада, **взываємо всіх боротись завзято з усікими формами анархії і безладя, і помогати у великім ділі будови нових державних форм, які дадуть великій і могучій російській республіці — здоров'є, силу і нову будучність.** Вироблені сих форм мусить бути довершене на українських і загально-російських установчих зборах.

Речинець на вибори до українських установчих зборів визначується на 9-го січня 1918 р., а реченець на скликання їх на 22-го січня 1918 р.

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ!

РОБІТНИЧЕ СЛОВО

соціялістичну-наукову часопись для українських робітників і фармерів в Північній Америці.

«Робітниче Слово» від початку свого існування стоїть твердо в обороні працюючого люду.

«Робітниче Слово» виступає проти всяких дурисвітів і ворогів робітництва.

Робітниче Слово містить ріжні користні і цікаві статі, після найновійших напрямків соціалістичної науки, про політику, про справи робітничі і хліборобські, подає статі наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Америки, старого краю та з цілого світа. Всьо писане в »Робітничім Слові« дуже зрозуміло і приступно для кожного. »Робітниче Слово« виходить тижнево, що суботи.

Предплата на »Робітниче Слово« виносить: на цілий рік \$1.50, на пів року 80 центів. За границею: на рік \$1.75; на пів року 90 центів. Гірдплату належить слати на слідучу адресу

ROBITNYCHE SLOVO

Box 64,   Toronto Ont.

Оказове число висилаємо кожному даром.